

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АНГЛІЇ НА ПОЧАТКУ XVI СТ.

Ткаченко Дмитро,
студент IV-го року навчання
історичного факультету
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини
e-mail: dima02022003@gmail.com

Науковий керівник: **Гордієнко Галина,**
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра всесвітньої історії
та методики навчання
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

Зовнішня політика Англійського королівства в період правління Генріха VIII розвивалася на тлі кардинальних змін в системі міжнародних відносин. В ранньоновітній час міжнародні відносини стали дійсно всесвітніми. Водночас міжнародна політика стала придатком європейської політики. Це виражалось в тому, що кілька потужних європейських держав, до яких увійшла й Англія, вирішували долю всього континенту, а згодом, і світу. На зміну феодальній структурі міжнародних відносин, коли головними її суб'єктами були феодальні імперії і дрібні феодальні сеньйоріальні володіння, прийшли національні держави, такі як Франція, Англія, Іспанія.

Активізація зовнішньої політики Англії за правління Генріха VIII Тюдора відбувалася на міцній економічній основі, яку заклав попередник правителя, його батько Генріх VII. Господарство королівства інтенсивно розвивалося, міцніли торгові зв'язки з континентальними країнами, фінанси були стабільними, а казна – повна. Маючи у своєму розпорядженні великі земельні володіння і близько двох мільйонів фунтів стерлінгів, Генріх VIII був найбагатшим монархом Європи. На момент приходу до влади молодого Генріха в країні була ліквідована феодальна анархія й сепаратизм впливової аристократії. Генріх VIII удосконалив систему управління, він спирався на розгалужений й ефективний бюрократичний апарат.

З парламентом у короля склалися продуктивні відносини. З його допомогою Генріх провів реформу церкви. Водночас, парламент обмежував зовнішньополітичні амбіції короля задля збереження економічної й політичної стабільності королівства. Утвердження

національної держави в Англії відбувалося на основі національного світогляду англійців. Король мусив рахуватися в зовнішній політиці з настроями й очікуваннями своїх підданих. Характер зовнішньополітичної активності Англії істотно залежав від особистості короля, який був освіченим і висококультурним монархом ренесансного типу.

Англія не була учасницею перших етапів Італійських війн, які започаткував 1494 р. молодий французький король Карл VIII. Різко зросла сила й могутність Священної Римської імперії в результаті персональної унії, коли молодий іспанський король Карл I став одночасно й імператором Священної Римської імперії. Період з 1519 по 1556 рр. був періодом найвищого політичного піднесення Священної Римської імперії, яка стала найбільшою державою у світі.

Франція залишалася на першому місці в зовнішньополітичній активності англійської монархії упродовж правління перших Тюдорів. Це була потужна держава з компактною територією, централізованою владою, могутньою економікою й численним населенням. Щоправда, Генріх VII лише один раз упродовж свого правління спробував реабілітувати англійську монархію після важких поразок від французів у пізньому середньовіччі. 1492 р. він організував військові дії на континенті проти Франції з метою відвоювати Булонь. Але через місяць невдалих бойових дій змушений був відкликати війська на острів. Столітня війна сформувала в англійців відповідні ціннісні установки, про які дослідниця О. В. Калмикова пише так: «На тлі наділених одними вадами і недоліками жадливих ворогів і невірних союзників англійці, через посередництво своїх королів, постають як воістину богообраний народ, гідність і чесноти якого зробили його зряддям Бога для встановлення справедливості у всьому світі» [1, с. 119].

На відносини Англії і Франції в роки правління Генріха VIII потужний вплив мали політичні стереотипи, які склалися упродовж Столітньої війни, а також перипетії Італійських війн. Як і його попередники, Генріх VIII вважав своїм священним обов'язком відвоювати у французів втрачені в результаті поразки в Столітній війні території. Так мислила вся англійська еліта того часу. Водночас, вести одноосібно війну з таким потужним противником як Франція, яка володіла набагато більшими матеріальними і людськими ресурсами, було неможливим. Тому упродовж свого правління англійський король неодноразово укладав союзні договори з французьким монархом Франциском I і так само неодноразово розривав їх і вступав в антифранцузькі коаліції.

В лютому 1512 р. Священна Ліга була формально утворена. До неї негайно приєднався Генріх VIII. Після активної підготовки армії й флоту упродовж зими весни 1511–1512 рр. у квітні 1512 р. французькому королю з Лондона була доставлена декларація про оголошення війни. Папа

римський Юлій II підготував текст булл про передачу Генріху VIII прав на французький престол і надання йому титулу Найхристияннішого монарха Європи. Булли мали оголосити після того, як англійський король утвердиться у Франції.

Війна проти Франції виявилася невдалою. Король Іспанії Фердинанд – тесть Генріха VIII не виявив великого бажання відвойовувати для англійського короля колишні землі Плантагенетів у Гієні. Іспанські війська так і не прийшли на допомогу англійському експедиційному корпусу в Аквітанії. Бойові дії велися мляво, французи захищалися доволі ефективно, хоча й зазнавали значних втрат. Врешті хвороби, погане постачання англійського війська спричинили неухильне бажання повернутися додому. Прислані Генріхом емісари не змогли переконати солдатів продовжувати бойові дії. Наприкінці 1512 р. англійський експедиційний корпус повернувся на батьківщину, не здійснивши ніяких подвигів на французькій землі. Фердинанд I був обурений такими діями, оскільки для проведення бойових дій на французькій землі він витратив значні суми коштів. Королівство Наварра опинилося в руках французів.

Генріх VIII вирішив продовжити війну проти Франції, незважаючи на невдачу 1512 р. Наприкінці цього року англійський монарх спільно з членами своєї Таємної Ради розробили новий план війни проти Франції. Пункти плану передбачали надання Англією фінансової допомоги іспанському королю Фердинанду для війни в Аквітанії і відвоювання у Людовика XII королівства Наварра. Сам Генріх VIII має висадитись з англійським військом у Пікардії або Нормандії. Імператору Максиміліану пропонувалося нападати на Францію зі сходу, а папа римський мусив кинути свої бойові підрозділи з півдня – через Прованс і Дофіне.

Іспанський король успішно провів військову операцію проти французів і звільнив від них королівство Наварра. Досягнувши своєї головної мети, Фердинанд уклав мирний договір з Людовиком XII терміном на один рік. Генріх VIII сприйняв це як зраду свого тестя. Щоправда в англійського монарха залишався ще один союзник – імператор Максиміліан [2, с. 84]. Саме з військами імператора англійці змогли здійснити успішну операцію, в результаті якої їм вдалося відбити у французів дві потужні фортеці Турне й Теруанн. Переможці під час зустрічі в Турне домовились закріпити успішний військовий союз династичним шлюбом – син імператора і його спадкоємець Карл мав одружитися на сестрі Генріха VIII – Марії Тюдор. Щоправда, цей династичний план не був реалізований, оскільки 1514 р. сестра Генріха вже почала готуватися до шлюбу з овдовілим французьким королем Людовиком XII. Незважаючи на вагомий успіх війни з Францією, Генріх VIII не продовжить бойові дії і відновить війну лише 1522 р.

В історії стосунків двох держав цього часу можна побачити періоди зближення і періоди конфронтації. Участь Англії у Священній Лізі, метою якої було витіснення Франції з Італії в 1512–1515 рр. змінюється спробами зближення, кульмінацією яких стала зустріч на «Полі Золотої Парчі» в червні 1520 р. Війна з Францією 1522–1525 рр. змінюється так званою «дипломатичною революцією» 1526–1528 рр. Після катастрофічної поразки Франциска I в битві при Павії, коли й він сам опинився в полоні в імператора Карла V, тільки Генріх надав йому дипломатичну підтримку. Незважаючи на негативне ставлення Франциска I до королівської реформації в Англії, французький король підтримував Генріха в його конфлікті з папством й імперією. Останній конфлікт між монархами завершився взяттям англійцями фортеці Булонь на континенті і підписанням мирної угоди 1546 р.

Такими ж неоднозначними були стосунки Англійського королівства за правління Генріха VIII з Священною Римською імперією епохи Карла V. Імперія була союзницею Англії ще в період Столітньої війни. Тому Генріх неодноразово вступав у військово-політичні союзи з імперією проти Франції. Але коли виникала загроза гегемонії імперії на континенті після перемоги імперського війська при Павії в 1525 р., англійська дипломатія була спрямована на те, щоб обмежити геополітичні амбіції Карла V. Стосунки з імперією погіршилися на тлі королівської реформації в Англії. Генріх встановив контакти з німецькими протестантами, коли виникла загроза політичної ізоляції.

Поряд з французьким напрямом зовнішньої політики Англії в 30-рр. XVI ст. поступово вимальовується ще один напрям – німецький. У своєму майже маніакальному прагненні вирішити династичну проблему – отримати сина-спадкоємця Генріх VIII радикально змінює свою релігійну політику, стаючи на позицію своїх вчорашніх ворогів – протестантів. Німецькі князі, які прийняли лютеранство звертають увагу на англо-французький союз, який був спрямований перш за все проти імператора Священної Римської імперії Карла V – їхнього спільного ворога. З'ясувалося, що для англійських купців північнонімецькі князівства представляють значний економічний інтерес і здатні компенсувати втрати ринків у Нідерландах. Негнучка політика Карла V в релігійному питанні на теренах Священної Римської імперії підштовхували протестантських князів до об'єднання й пошуків військово-політичних союзників за межами імперії. На Шпейєрському рейхстагу 1529 р. було ухвалене рішення про скасування права територіальним князям самостійно визначати характер віросповідання на підвладних землях. Це викликало обурення у цілої групи депутатів рейхстагу. У квітні 1529 р. курфюрст Саксонський, ландграф Гессенський і представники вільних міст Ульма, Страсбурга і Нюрнберга підготували й підписали документ, в якому

виразили протест на дії імператора Карла V, гостро виступили проти втручання в релігійні справи територіальних князівств. Власне, з цього моменту послідовників Реформації називають протестантами. Невдовзі підписанти протесту вирішили діяти більш активніше. В червні 1529 р. вони підготували договір про взаємодопомогу на випадок агресивних дій імператора і католиків. Йшлося про захист здобутків Реформації не тільки в Німеччині, але й в усій Європі, оскільки союзники сподівалися на приєднання до них Данії і Швеції – країн, де відбулася королівська Реформація.

На початку 1530 р. на рейхстазі, що відбувся в Аугсбурзі, імператор Карл V проголосив заборону на німецьких землях всіх інших форм віросповідання, крім католицького. У відповідь протестанти провели перемовини в містечку Шмалькальден упродовж грудня 1530 р. – січня 1531 р. і заснували вже військово-політичний союз, який увійшов в історію Німеччини як Шмалькальденський союз. Це об'єднання створювалося терміном на шість років. До його складу увійшли курфюрст Саксонський, герцог Брауншвейгський, ландграф Гессенський, князь Ангальтський, граф Мансфельдський і голови німецьких міст Ульм, Констанц, Любек, Магдебург, Страсбург, Бремен та деяких менших міст. Шмалькальденський союз підтримував і герцог Баварський. Саме він схвалив ідею керівників Шмалькальденського союзу звернутися за допомогою до англійського і французького монархів. Як зазначає дослідник С. А. Каріков : «... переговори між протестантськими князями й Англією було розпочато ще з 1531 р., під час розлучення англійського короля Генріха VIII із Катериною Арагонською. Подібний союз міг би стати могутньою противагою Габсбургам у масштабі всієї Європи» [3, с. 48].

Висновки. Отож, головне спрямування зовнішньої політики уряду Генріха VIII щодо Священної Римської імперії полягало в тому, щоб зберегти баланс сил в Європі і не допустити гегемонії імперії. «Королівська реформація» в Англії здійснила істотний вплив на її зовнішню політику. Передусім, були розірвані дипломатичні стосунки з папською курією. Папство ще зберігало значний вплив на міжнародну політику в Західній Європі. Давній союзник Англії імперія також виступила в числі противників англійського короля. Водночас, Англія мимоволі стала лідером протестантських країн. На цьому тлі активізуються контакти англійських дипломатів з територіальними князівствами Священної Римської імперії, які прийняли лютеранство. Але в останні роки правління Генріха VIII ці контакти не завершилися укладенням союзного договору. Під час Шмалькальденської війни англійський король не надав німецьким протестантам допомоги, якої ті потребували.

Зовнішня політика провідних країн Західної Європи залежала також від особистісного ставлення один до одного Генріха VIII, Франциска I і Карла V. Найяскравішими епізодами особистих контактів правителів були зустрічі Генріха VIII і Франциска I на «Полі Золотої Парчі» в червні 1520 р. й урочистий прийом і в'їзд до Лондона імператора Карла V в червні 1522 р. Ці події засвідчили нові форми зовнішньополітичної активності і водночас ренесансні тенденції в політичній культурі найвпливовіших монархів того часу. І хоча вияви поваги й куртуазної дружби набули особливої витонченості під час цих зустрічей, реальних позитивних наслідків у стосунках між державами вони не мали. Але такі контакти стали яскравими подіями в політичному житті провідних країн Західної Європи і стали своєрідним втіленням ренесансних ідей гуманізму в міжнародних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калмыкова Е. В. Столетняя война и формирование английского национального самосознания. *Средние века*. Вып. 62. 2001. С. 103–119.
2. Товтин Я. І. Внутрішньо- та зовнішньополітична діяльність Максиміліана I Габсбурга (1486–1519). *Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія»*. Вип. 1 (34). 2016. С. 81–85.
3. Каріков С. А. Лютеранська конфесіоналізація в Саксонії в 1525–1580 рр. Х.: НУЦЗУ, 2017. 251 с.